

Bozna dr. Jenny, sicer disident južno tirolske SVP in ustanovitelj nove social-demokratske stranke. Različne so tudi sodbe o številu pripadnikov nemške manjšine in o natančnem narodnostnem ravnovesju na tem območju. V citiranem govoru je Kreisky menil, da je v bozenski pokrajini 235 tisoč nemških Južnih Tirolcev nasproti 135 tisočem Italijanov. Italijanska avtorja Vallini in Alatri (*La Questione dell'Alto Adige*) pa sodita, da je 226.230 Nemcev nasproti 120.750 Italijanom in 25.020 Ladinem. Avstrijska publikacija (*Südtirol — Dokumentation, Folge 1/1965, Wien 1965*) navaja celo nekoliko nižjo številko: 214 tisoč domačih Nemcev (avstrijskega porekla) in okoli 15 tisoč Ladincev.

Predstavniki nemške manjšine menijo, da bodo lahko ustavili oziroma vsaj kontrolirali te procese, če bodo dosegli stvarno avtonomijo v bozenski pokrajini, to pa nujno terja modifikacijo dosedanje deželne ureditve in prenos nekaterih bistvenih pomembnih pristojnosti iz deželnega v pokrajinski okvir. V bistvu pač gre za to, da bi spremenili stanje, ko so ustvarili avtonomijo za Italijane in ne za Nemce, kakor je to razpotje posplošil znani italijanski publicist Indro Montanelli. Na italijanski strani sicer mnogi priznavajo s tem ali onim pridržkom utemeljenost takih sodb, vendar pa dodajo, da živi v pokrajini Bolzano tudi močna italijanska »manjšina« in bi spričo tega morala modificirana avtonomna ureditev vsebovati tudi recipročna jamstva.

(Se nadaljuje)

Dr. Janko Jeri

KRONIKA

KNJIZEVNOST

BENO ZUPANČIČ, MEGLICA. V novem tekstu Meglica* je Beno Zupančič napravil nov korak na svoji pisateljski poti. Že za njegova prejšnja dela je značilno izrazito intelektualistično razmišljanje o človeku, tu pa je še posebej ali močnejše kot kdaj koli prej izpovedal skorajda nerazveseljujoče spoznanje o modernem človeku v danih življenjskih okoliščinah, ki ga prekrivajo meglice negotovosti, strahu, preteklosti, sedanjosti in prihodnosti.

Zupančičev roman nima zaokrožene zgodbe, ampak je pisan na takšni ravni samo intuitivnega zaznavanja dogodkov in oseb, kakršna ima svoje začetke pri Joycem Ulyssesu in ki doživlja svoje variante tudi pri sodobnem francoskem eksistencialističnem romanu. Pisateljevo objektivno prikazovanje in tolmačenje sveta ali njegova subjektivna, neposredna izpoved se umakne mozaičnemu projiciranju, ki v skladu z razvitim umetnikovim intelektom ustvarja abstraktne podobe, simbole in tekstovne variacije, asociacije ter slutnje, za katerimi le nejasno spoznavamo svet, v katerem vsak dan živimo. Zato bi bilo pri takšnem antitekstu tudi nesmiselno govoriti o logičnosti ali nelogičnosti fabulativnega razvoja, o bolj ali manj prepričljivih odnosih med osebami romana, o etiki obravnavanega sveta, o površnem ali globljem psihologiziranju, ampak je tu

* Beno Zupančič, Meglica. Mladinska knjiga 1966.

umestno raziskovati predvsem tisti pisateljev osebnostni svet, iz katerega potekajo projekcije na ljudi, na tiste in takšne, kot jih je on sam spoznal.

Sicer pa dogajanje v romanu poteka v enem samem dnevu v sodobni Ljubljani. To je slovensko središče s spomini na vojno preteklost, z ustvarjanjem novega družbenega reda, s političnimi in gospodarskimi absurdi, je mesto, nabito s pametjo in neumnostjo, s srečo in žalostjo, z mladostnim elanom in utrujenostjo, s sovražstvom in ljubeznijo, je mesto z nad sto tisoč človeškimi usodami. Na takšno človekovo skupnost pisatelj meče svoj pogled in v na videz neurejenem tekstu razgalja značilnosti in smiselnost ali nesmiselnost našega bivanja. Vse številne pisateljeve osebe od mlade Lence, Barbare, Matjaža, Brunča in Mira do starejših, kot so direktor Lenart, njegova žena Nadja, Gasper, Helena, Blaž, Marjeta, Anastazija, Franc itd., v svojem pehanju doživljajo travme, takšne ali drugačne vrste, ki pomenijo bistvo njihove eksistence. Večinnoma so to seveda civilizirani, razmišljujoči in čuteči ljudje, daleč od preproste originalnosti, moderni na vseh straneh, živijo sredi vsega. Zato se pri njih pojavlja vprašanje čustvene in miselne harmoničnosti in od tod dalje (ne) zadovoljstva z vsem, kar jih obdaja in prizadeva. Vsi ti ljudje pa so v romanu, kot že rečeno, odsev ali projekcija pisateljevega subjektivnega sveta.

Zupančič ne dojema okolja, ki ga v tekstu obravnava, kot apriorno nujnost in se s tem okoljem tudi ne more pomiriti. Zato je v njegovem pisanju ves čas prisotna težnja po boljšem, smotrnejšem in razumnejšem. Njegov intelekt mu že sam po sebi povzroča muke in dvome in glede na raznoliko absurdnost konkretnega sveta se ta intelekt že težko otreša odtujenosti. Toda odtujenosti še ni, ker je zavestno noče biti, pač pa se nezadovoljnost s tem, kar je, izraža v drobnih ironičnih pobilskih in posmehih, ki tekstu tu pa tam dajejo že kar satiričen prizvok. Predvsem se pisateljev intelekt ne more sprijazniti s sivo, megleno vsakdanjostjo in s filistrskim življenjem pri večini, pa četudi gre tu za, recimo, materialni napredek v okviru splošnih družbenih prizadevanj. V takšnih primerih je njegova ironija najbolj trpka, zakaj takšno, za človeški razum docela nevznemirljivo bivanje se najmanj more skladati z avtorjevimi vrednotenjem človeka kot biološkega bitja. Tako večinsko bi bilo na primer dekle, ki »študira umetnostno zgodovino, ima fička, med počitnicami potuje po inozemstvu, kjer proučuje zgodovinske kostume, zraven pa se vadi v tujih jezikih. Zelo je fina, zmeraj pravi »prosim«, »izvolite« ali »dovolite«, »klanjam se« oziroma podobne neslanosti. Kolikor mogoče obilno uporablja besede, kot so angažiran, indigniran, konsterniran, parafiran, polakiran, izdiskutiran, da ne omenjam navedkov iz različnih tujih in domačih avtorjev ali diskusij. Drugače pa je tovarišica vsestransko neomadeževane preteklosti, zmerom oziroma vsakokrat pravih pravilnih socialističnih nazorov, najboljših manir, dobrega zdravja. Doslej je imela samo ošpice in po naključju majčken splav. Preden bi šel z njo dokončno spat, bi nama dala mamica ali očka vse napotke, potrebne začetnikom. Plemenita živalca...«. Takšne in podobne sarkastične meditacije pa ne samo izpričujejo avtorjevo kritično vrednotenje sodobnega življenja, marveč opravičujejo tudi trditve, da se tekst navzlic megleni in raztrgani kompoziciji dotika nekaterih zelo konkretnih značilnosti današnje (malomeščanske) družbe in torej prehaja iz avtorjeve subjektivno-intelektualistične izhodiščne točke na realna tla naše stvarnosti. Gornji navedek sam po sebi seveda še ne bi bil zadosten dokaz za tak zaključek, treba pa je poudariti, da je ves tekst naravnost prepleten z aforizmi o usodi našega, to se pravi slovenskega bivanja

v določenem času in prostoru. Da, Zupančič je šel ponekod tako daleč, da se ni ustavil niti pred časnikarskimi parolami; četudi jih polaga v usta osebi iz romana, so vendarle to njegove besede in spet nov dokaz za to, kako pisatelj navzlic svojemu intelektualizmu z obema nogama stoji v skrbih današnjega časa. Na primer: »Treba bo veliko hitreje zamenjavati starejše ljudi z mlajšimi, šolanimi, ne glede na leta ali na zasluge, kadar gre za pokojninski pogoj, ki naj bi bil pravzaprav odločilen — za splošno zaostajanje. Mladim ljudem bi bilo treba bolj zaupati, jim dati priložnost, da se sami uveljavijo z znanjem in dejanji. Rod, ki je rasel po vojni, nima nikakršnih »narodnoosvobodilnih kompleksov«, ne sklicuje se na zasluge, hkrati pa tudi ne more imeti slabe politične vesti. S plačevanjem ljudi po delu bo treba spremeniti tudi moralna in politična merila za vrednotenje celotnega človeka. Po njegovem je za zdaj še tako, da se je do neke mere razvilo samoupravljanje, da se ljudje v proizvodnji vsaj približno plačujejo po delu, medtem ko jih po drugih plateh ocenjujemo še čisto po starem — bolj po besedah kot po pravih dejanjih.« Itd. Tu je zdaj tisti skrajni pol pisateljeve družbene angažiranosti, v kateri je na nekaterih mestih pristal. Tu niti ni več ironije, ampak je samo še čisto človeška oziroma politična zavzetost za vprašanja naših dni.

Tako se v Zupančičevem tekstu srečujejo najrazličnejši, celo ekstremni elementi avtorjevega subjekta: izrazit intelektualizem z ironičnim gledanjem na ljudi, negotovost in strah sodobnega človeka, ki ga je strah celo pred samim seboj, zavest o tem, da polagoma postajamo nenaravni in čudaški, na drugi strani pa posluš intelektualca za stvarne, čisto človeške probleme sodobnega človeka, ki morejo biti v tekstu celo aktivistično pobarvani. Ta široka miselna razsežnost ni romanu niti v prid niti v škodo, ampak je le dejstvo, več ali manj hoteno dejstvo, je le izraz in projekcija avtorjevega intelekta, ki se giblje v širših krogih, kot je tudi sama kompozicija romana na široko zarisana.

Roman, če ga še lahko tako imenujemo, se močno oddaljuje od tradicionalnega slovenskega pripovedništva. To pa velja v prvi vrsti za njegovo formalno plat, medtem ko bi za miselne in družbo obravnavajoče težnje težko trdili kaj takega. Celo nasprotno. Tudi ustvarjalec naše klasične literature iz pretekle dobe je prav tako kot naša Meglica moral z obtožbo in ironičnim peresom zadevati ob neumnosti svoje dobe, če je hotel prodreti v bistvo stvari oziroma v vse tisto, kar je tega ustvarjalca motilo v predstavi boljšega, bolj človeškega življenja. In približno isto velja za avtorja Meglice.

Končna sodba o romanu bi bila vsekakor pozitivna. Je dokaj solidno umetniško delo. Pisatelj razgrinja pred bralca mnogo miselnega bogastva, in če naj se izrazimo nekoliko staromodno, odpira nove svetove v kozmosu besedne umetnosti. A četudi je tekst po formalni plati prignan do takšne stopnje kompozicijskega artizma, kamor bo povprečen ali manj razgledan bralec pisatelju težko sledil, bi bila najbrž upravičena trditev, da je Zupančič ves svoj kompleks spoznanj moral izraziti v bolj komplicirani, da ne rečem čisto svojski zunanji podobi, če je hotel doseči ta kompleks organske povezanosti s svojo besedo.

Zato je njegova pripovedovalna teža na videz že huda, a samo na videz in ponekod, najbrž pa se taka, kot je, najbolj sklada s tistim, kar je avtor v Meglici hotel izpovedati.

Jože Šifrer